

The Role of Anti-Security Coercion of Sanctions in Economic Ties between Iran and Russia

Akbar Valizadeh¹ and Fardin Eftekhari²

1. Assistant Professor, Department of Regional Studies, Faculty of Law and Political Science, University of Tehran, Tehran, Iran
E-mail: akbarvalizadeh@ut.ac.ir (Corresponding Author)
2. A Ph.D. Candidate in Regional Studies, Faculty of Law and Political Science, University of Tehran, Tehran, Iran

Article Info.

Article Type:
Research Paper

Article History:

Received:
15 August 2024

Revised:
7 October 2024

Approved:
12 February 2025

Published Online:
2 September 2026

Keywords:

Coercion,
Sanctions,
Regime Change,
Economic
Relations,
Iran,
Russia.

ABSTRACT

Iran and Russia prioritize security, defense, and intelligence cooperation in their operational and substantive foreign policymaking, aiming to protect both sides' stringent national security agendas and maintain peripheral regional order. At the same time, comprehensive sanctions against Russia are intensifying the leaders' perceptual and theoretical alignment on sanctions as a new common threat. Iran and Russia believe that the West is unreliable, unwilling to moderate its unilateralism, and continues to seek hegemonic dominance, thus making it an existential threat to them. Therefore, the main question of this article is, "What impact have Iran's and Russia's evolving views on sanctions had on their economic relations since the Ukraine war?" Using a process-tracing methodological approach, the authors argue that Iran's and Russia's security-oriented understanding of sanctions as a weapon for domestic subversion has led to bilateral economic interactions that address vulnerabilities in strategic economic security through the selective development of economic relations. They have committed to developing an economic cooperation framework that protects strategically important regions from sanctions and aims to counter the aforementioned fallout. First, the relationship between securing budget resources and covering the country's public expenses while maintaining profits from energy exports. Second, it must maintain the security of geo-economic space and transport corridors, which are essential for trade and transportation development. Third, reliance on financial and economic transactions through Western platforms should be avoided, thereby reducing the harmful power of the dollar.

Cite this article: Valizadeh, A. and F. Eftekhari (2026), "The Role of Anti-Security Coercion of Sanctions in the Selection of Economic Ties between Iran and Russia", **Central Eurasia Studies**, Vol. 19, No. 1, pp. 412-437.

<http://doi.org/10.22059/JCEP-202406-450228>

© The Author(s).

Publisher: University of Tehran

Introduction: Iran and Russia prioritize security, defense, and intelligence cooperation in their operational and substantive joint foreign policy, aiming to protect both sides' stringent national security agendas and maintain regional order on the periphery. Meanwhile, the implementation and promotion of comprehensive sanctions against Russia, along with the freezing of its strategic assets, have intensified the perceptual alignment between Russian and Iranian leaders. They believe, among other things, that the West is untrustworthy and continues to seek hegemonic dominance, thereby posing an existential threat to them. From this perspective, economic and financial blows and severe sanctions aimed at weakening and harming Iran and Russia as target actors essentially pursue political and security goals, ranging from changing behaviors and decisions to altering regional and domestic systems, and ultimately regime change and overthrow from within.

Research question: How have Iran and Russia's evolving views on sanctions affected their economic relations since the war in Ukraine?

Research hypothesis: Iran's and Russia's security-oriented view of sanctions as a weapon for domestic subversion has led to bilateral economic interactions that address strategic economic security vulnerabilities through the selective development of economic relations.

Methodology: This study tests the hypothesis using causal process tracing and a conceptual framework of sanctions and regime change. This method identifies the causal mechanisms that drive the relationship between the independent variable and the dependent variable's outcome. The goal of causal process analysis is to evaluate the hypothesis and identify connections assumed to be part of the invisible ontological depth at the core of processes, yet still exist in reality. Mechanisms are process elements, each with its own logic and function in the sequence of events in the overall process.

Results and discussion: Since 1979, American foreign policy has sought to change the Iranian regime from within. The regime-change campaign began with sanctions, as seen in the U.S. imposition of secondary restrictions on Iran's energy industry during the Bill Clinton administration in the 1990s. The campaign gained prominence

after the regime change in Iraq, when some in the George W. Bush administration supported a military attack on Iran, while others preferred negotiations. Meanwhile, regime change from within was presented as a third, middle option between military force and diplomacy, meaning support for the Iranian regime's political opponents. As the international community became more united against Iran's nuclear program and the UN Security Council passed numerous sanctions resolutions, the United States and the European Union gradually shifted from targeted to comprehensive sanctions during the Obama administration.

As sanctions against Iran intensified and became more consolidated in volume and structure, Russian leaders gradually reached an agreement with Iranian elites and openly supported Iran's narrative about the ultimate goals of the sanctions. Amid the 2014 Ukraine crisis and the subsequent imposition of Western sanctions against Russia, Kremlin officials took a consistent stance, stating that the sanctions were not intended to change Russia's behavior but to overthrow the current Russian political system. Therefore, sanctions are seen as a common threat to the political stability of Iran and Russia, which, by reducing the assets and resources available to the governments, destabilize the economic pillars of political stability, leading to the emergence and spread of dissatisfaction in the social structures of the two countries, as well as reducing the ability to resist the illegitimate demands of the sanctioning countries. They have committed to creating an economic cooperation framework that protects strategically important regions from sanctions, aiming to counter the aforementioned consequences. Three major components shape this cooperation framework. First, the relationship between securing budget resources and covering the country's public expenses by maintaining profits from energy exports must be maintained. Second, the geo-economic space and corridors needed for trade and transport development must be protected; third, financial and economic transactions must avoid Western platforms, thereby reducing the dollar's harmful power.

Conclusion: The combined strategic deprivations from sanctions have a similar impact on political and security stability, even though

Iran's and Russia's economies depend on oil revenues and do not appear complementary. However, the parties' willingness to mitigate these impacts creates joint added value that does not necessarily translate into a sharp improvement in economic relations or higher trade figures. This framework aims to create alternatives to Western deprivations in the minds and perceptions of citizens in both countries. Both Iran and Russia want to show that, while pursuing a hostile geopolitical strategy toward the West, each can rely on new partners and allies to counter the strategic effects of exclusion, offset sanctions, and build more sustainable alternatives to Western models.

Keywords: Sanctions, Regime Change, Coercion, Economic Relations, Iran, Russia.

نقش جبر ضدامنیتی تحریم در پیوندهای

اقتصادی ایران و روسیه

اکبر ولی‌زاده^۱ و فردین افتخاری^۲

۱. استادیار، گروه مطالعات منطقه‌ای، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

نویسنده مسئول: akbarvalizadeh@ut.ac.ir

۲. دانشجوی دکتری مطالعات منطقه‌ای، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: علمی پژوهشی تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۵/۲۵ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۷/۱۶ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۱/۲۴ تاریخ انتشار برخط: ۱۴۰۵/۰۶/۱۱ واژگان اصلی: اجبار، تحریم، تغییر رژیم، روابط اقتصادی، ایران، روسیه.	تحریم به ابزاری ویرانگر در سیاست خارجی غرب علیه دشمنان و رقیبان آن تبدیل شده است که برای پی‌گیری گروهی از هدف‌ها در شکل‌های متنوع به کار گرفته می‌شود. از جمله این هدف‌ها تغییر رژیم و براندازی است که در مورد ایران پیاده شده است و خود را در قالب تهدید امنیت ملی در بیش از سه دهه نشان داده است. با تشکیل کارزار تحریمی گسترده غرب علیه روسیه، این کشور با توجه به روند و هدف‌های تحریم‌های ایران به‌عنوان یکی از شریکان اقتصادی خود، به این درک مشابه با ایران رسید. این نوشتار با تشریح بستر مفهومی این نگاه مشترک به ابزار تحریم، به این پرسش پاسخ می‌دهد که تحول نگاه ایران و روسیه به تحریم، روابط اقتصادی آن‌ها را بعد از شروع جنگ اوکراین چگونه هدایت کرده است؟ فرضیه مورد بررسی با اتکا به روش فرآیندپایی علی، این است که درک امنیتی ایران و روسیه از تحریم به‌عنوان ابزار براندازی از درون، روابط اقتصادی دوجانبه آن‌ها را به‌سوی رفع نقاط آسیب‌پذیر امنیت اقتصادی راهبردی، از راه سازوکار توسعه‌گزینی روابط اقتصادی هدایت کرده است. در نتیجه، دو کشور رویارویی با انزوا از راه‌گذرهای ارتباطی از راه توسعه مسیرهای ترانزیتی جایگزین مانند راه‌گذر شمال‌جنوب، تضمین صادرات انرژی با کاربست روش‌های ناهم‌تراز مانند ناوگان کشتی‌های ناشناس موسوم به «ناوگان ارواح» و متنوع‌کردن ارزش‌های مبادلاتی با توسعه سازوکارهای پرداخت مبتنی بر ارزش‌های ملی را به‌عنوان دستورکار راهبردی به کار گرفته‌اند.

استناد: ولی‌زاده، اکبر و فردین افتخاری (۱۴۰۵)، «نقش جبر ضدامنیتی تحریم در پیوندهای اقتصادی ایران و روسیه»، *مطالعات اوراسیای مرکزی*، دوره ۱۹، شماره ۱، صص. ۴۱۲-۴۳۷

<http://doi.org/10.22059/JCEP-202406-450228>

© The Author(s).

ناشر: دانشگاه تهران

مقدمه

مدیریت تهدیدها برای بازتولید امنیت، محرک اصلی تنظیم و پیشبرد روابط ایران و روسیه است که برگرفته از درک الزام‌های عمل‌گرایانه رویارویی با گسترش‌گرایی امنیتی ائتلاف غرب به‌عنوان کنشگر جمعی، شکل گرفته و تداوم یافته است. حمایت پیوسته آمریکا و اروپا از پوشش‌های گریز از مرکز و تجدیدنظرطلبانه مناطق پیرامونی ایران و روسیه، با هدف نظم‌آفرینی مبتنی بر منافع و اصول بنیادین اروآتلانتیک، به‌تدریج بر این بایسته و الزام حیاتی برای ایران و روسیه تأکید کرد که در صورت نبود هم‌افزایی امنیتی و سیاسی چندلایه میان دو کشور، حتی به‌صورت اقتضای دوره‌ای، نظم‌های پیرامونی آن‌ها دچار دگردیسی اجتناب‌ناپذیر می‌شود و بی‌تردید امنیت ملی دو کشور در محیط امنیتی شکننده و متزلزل قرار می‌گیرد.

جنگ روسیه در اوکراین که یکی از کانون‌های دیرینه و پربرخورد زورآزمایی الگوهای نظم‌آفرینی روسی و اروپایی برآورد می‌شود، حاکی از آن بود که روسیه با وجود درک هزینه‌های گسترده اقتصادی و نظامی، به این نتیجه رسیده است که مشارکتش به‌عنوان قدرتی بزرگ در فرآیندهای اداره جهانی همراه با غرب، به تضمین پایداری و بقای منافع ژئوپلیتیکی، امنیتی و حتی اقتصادی آن نخواهد انجامید و در درون این فرآیند به‌ظاهر همراهانه و هم‌راستا با قدرتهای غربی برای اداره امور جهانی، جریان منزوی‌سازی و تضعیف روسیه هدایت می‌شود.

این نگرش به‌صورت ناخواسته و پیش‌بینی‌نشده با نگرش نخبگان هسته سخت قدرت تصمیم‌گیر در ایران هم‌پوشانی یافت که در طول چندین دهه درگیری امنیتی، سیاسی و اقتصادی با قدرتهای غربی، به یک جهان‌بینی از غرب با ویژگی‌هایی مانند اعتمادناپذیری، یک‌جانبه‌گرایی، تحکم هژمونیک و تهدید وجودی رسیده‌اند. در این میان، وضع و تصویب بسته‌های تحریمی گسترده علیه روسیه و مصادره ذخایر و اموال راهبردی آن و نیز تهی کردن اقتصاد روسیه از شرکت‌ها و نهادهای اقتصادی اروپایی و آمریکایی، بر شدت نزدیکی ادراکی و نظری رهبران روسیه و ایران افزود. همچنین برای کرملین روشن کرد که غرب به‌عنوان یک کل واحد، خود را دارای این توان و اختیار می‌بیند که هر بازیگر «ناهم‌سو»ی سیاسی و امنیتی با خود را چه در اندازه اقتصاد ایران و چه در اندازه روسیه به‌عنوان یکی از قدرتهای نظامی و انرژی جهانی، در کارزارهای منزوی‌سازی و تحریم قرار دهد. ضربه‌های اقتصادی و مالی و تحریم‌های گسترده با پی‌گیری تضعیف و آسیب‌زدن به ایران و روسیه به‌عنوان بازیگران هدف، هدف‌های سیاسی و امنیتی پیشینی را دنبال می‌کنند که گروهی متنوع از تغییر رفتار، تغییر

تصمیم تا تغییر نظام‌های منطقه‌ای و داخلی و سرانجام براندازی را دربرمی‌گیرد. ساختارهای تصمیم‌سازی و پوشش‌های تصمیم‌گیری روسیه، اکنون مبتنی بر این درک از واقعیت تعریف می‌شوند و یکی از خروجی‌های مهم آن در حوزه سیاست خارجی، توسعه پیوندهای اقتصادی با ایران زیر تحریم است. جنگ اوکراین بیش از پیش، نگاه امنیتی و سیاسی ایران به تحریم را برای تصمیم‌گیران روسیه عینیت بخشید و آشکار کرد که تحکیم مبانی اقتصادی، پولی و تجاری امنیت ملی دو کشور به اندازه مبانی دفاعی و نظامی ضرورت حیاتی دارد. در این نوشتار با تشریح بستر مفهومی این نگاه مشترک به ابزار تحریم، به این پرسش پاسخ می‌دهیم که تطور نگاه ایران و روسیه به تحریم روابط اقتصادی آن‌ها در بعد از شروع جنگ اوکراین را چگونه هدایت کرده است؟ فرضیه مورد بررسی نوشتار این است که درک امنیتی ایران و روسیه از تحریم به‌عنوان ابزار براندازی از درون، روابط اقتصادی دوجانبه آن‌ها را به‌سوی رفع نقاط آسیب‌پذیر امنیت اقتصادی راهبردی از راه سازوکار توسعه‌گزینی روابط اقتصادی هدایت کرده است. جنبه نوآورانه نوشتار این است که تحریم را در چارچوب پارادایم امنیت‌شناسی ایران و روسیه کاوش می‌کند و از این پارادایم امنیتی شکل گرفته، منطقی بنیادین طراحی و هدایت همکاری‌های اقتصادی ایران و روسیه را استخراج می‌کند.

پیشینه پژوهش

گروه نخست کارهایی هستند که اثرگذاری تحریم‌ها در ایران و روسیه را از دیدگاه آماری در بخش‌های مختلف اقتصادی دو کشور بررسی تطبیقی کرده‌اند. کرخام (۲۰۲۲) در کتاب «اقتصاد سیاسی تحریم‌ها: انعطاف و تحول در روسیه و ایران» و والترسکی‌چین، مانگوت و وند (۲۰۲۲) در کتاب «پوشش‌های تحریم در کره شمالی، ایران و روسیه» آثار تحریم‌ها را در روش‌شناسی مقایسه‌ای میان دو کشور در بخش‌های مختلف داخلی با رویکرد اقتصادی بررسی کرده‌اند. ولی موضوع همکاری‌های مشترک ضدتحریمی یا شکل گرفتن یک نگاه بومی مشترک به تحریم‌ها در کشورهای مورد نظر در این آثار وجود ندارد.

دسته دوم کارهایی هستند که همکاری‌های مالی و اقتصادی ایران و روسیه برای رویارویی با تحریم‌ها را بررسی و پیامدهای عملی آن برای بازیگران تحریم‌کننده را استخراج کرده‌اند. والر، ویشنیک، اسپارلینگ و کانل (۲۰۲۵) در مقاله «روابط متحول ایران و روسیه: ابعاد سیاسی، نظامی و اقتصادی رابطه در حال بهبود» جنگ اوکراین را عامل مهمی در تغییر نگاه اقتصادی روسیه به ایران می‌دانند که در نتیجه آن، روسیه برنامه‌های کوتاه‌مدت و بلندمدتی را در رابطه با

ایران تعریف کرده است که تحولی نسبت به الگوی رفتار اقتصادی آن در برابر ایران در دو دهه گذشته محسوب می‌شود. کیتینگ (۲۰۲۳) در مقاله «گسترش عادت‌های بد: یادگیری روسیه از ایران برای دورزدن تحریم» نقاط ضعف سیستم مالی بین‌المللی و بهره‌برداری مشترک ایران و روسیه از آن‌ها را کنکاش کرده است. گریسه و ایوانز (۲۰۲۳) در مقاله «حرکات و چشم‌انداز همکاری‌های ایران و روسیه»، در شاخص‌های مورد پژوهش، تضعیف نظام مالی مورد رهبری آمریکا و همچنین نظام تحریم‌های برآمده از آن را بیان و روند تحولی آن میان دو کشور ایران و روسیه با برجسب فزاینده را توصیف کرده‌اند. هیرد و فیتزپاتریک (۲۰۲۵) در مقاله «تعمیق ائتلاف ایران و روسیه» همکاری‌های اقتصادی ایران و روسیه با هدف مقابله با تحریم‌های غربی را عنصر حیاتی از مشارکت راهبردی دو کشور می‌دانند که با سازوکارهایی مانند دلارزدایی از تجارت دوجانبه و توسعه راه‌گذر شمال‌جنوب، ایجاد مدل اقتصادی مستقل از بازارهای مالی غربی و مقاوم در برابر تحریم را دنبال می‌کند.

دسته سوم کارهای پژوهشی هستند که در روابط ایران و روسیه، متغیر تحریم را فراتر از جنبه اقتصادی و به‌عنوان مقوله امنیتی در نظر گرفته‌اند و آن را در تصمیم‌گیری‌های دوجانبه و چندجانبه اثرگذار می‌دانند. دیوسالار (۲۰۱۹) در مقاله «ستون‌های همگرایی امنیتی ایران و روسیه»، در درک مشترک از تهدیدها از سوی ایران و روسیه، تحریم را در کنار تهدیدهای راهبردی مانند تغییر رژیم خارجی و گروه‌های افراطی جهادی مانند داعش برشمرده و تحریم را عامل بی‌ثبات‌کننده داخلی مشترک میان ایران و روسیه دانسته است که آن‌ها را به همکاری‌های گسترده‌تر ترغیب می‌کند. کوژائف (۲۰۲۰) در فصلی از کتاب «ایران و روسیه: میان عمل‌گرایی و امکان‌های اتحاد راهبردی» تحلیل خود از تحریم‌های ایران را مانعی جدی برای گسترش روابط میان دو کشور و حتی عضویت ایران در سازمان همکاری شانگهای می‌داند و برجام را گامی مهم در گسترش روابط اقتصادی دو کشور ارزیابی کرده است.

طباطبایی و اسفندیاری (۲۰۱۸) در کتاب «اتحاد سه‌گانه: روابط ایران با روسیه و چین» روسیه را مجرای حیاتی اقتصاد زیر تحریم ایران دانسته‌اند که حضور و تسلط خود را در بخش‌های خاص داخلی ایران مانند فناوری و انرژی و نیز حوزه دفاعی، تضمین و تداوم بخشیده‌اند. پیپر (۲۰۱۵) در مقاله «میان دموکراتیک‌سازی روابط بین‌الملل و سیاست حفظ وضع موجود: سیاست خارجی روسیه و برنامه هسته‌ای ایران»، رویکرد پیچیده روسیه به تحریم‌های ایران را بررسی کرده و به این نتیجه رسیده است که سیاست‌گذاران روسیه همواره از پیگیری رویکردی خطی تابع آمریکا دوری کرده و ملاحظه‌های امنیتی با ایران را موردنظر

می‌گیرند تا از آسیب تحریم‌ها برای ایران کاسته شود. اسنوگواپا، دولبایا و فنتون (۲۰۲۶) در مقاله «انعطاف‌پذیری از راه اتصال‌های راه‌گذری روسیه، ایران و راه‌گذر شمال‌جنوب» نتیجه گرفته‌اند که راه‌گذر شمال‌جنوب از نظر روسیه و ایران، راه‌گذر تجاری مقابله با آثار سیاسی و امنیتی تحریم برآورد می‌شود که با گام‌هایی مانند ایجاد سازوکار مالی مستقل از غرب برای آن و رفع موانع موجود، تکمیل خواهد شد.

چارچوب مفهومی: تحریم و تغییر رژیم

تحریم، محدودیت‌های اقتصادی دولتی برای گرفتن امتیازهای سیاسی است و زمانی رخ می‌دهد که یک دولت برخی تبادلهای اقتصادی خود با یک کشور را متوقف می‌کند و امتیازهای رفتاری و سیاست‌گذارانه طلب می‌کند. تحریم تلاش می‌کند هزینه‌های تسلیم‌نشدن رهبری کشور در تحریم در برابر کشور تحریم‌کننده را در مقایسه با پذیرش خواسته‌های او بالاتر ببرد. برای اینکه تحریم کار کند، کشور تحریم‌کننده ثبات سیاسی در کشور هدف را نشانه می‌گیرد و برای رسیدن به نتیجه، تلاش می‌کند هزینه این فشار از هزینه تسلیم‌نشدن فراتر رود و رهبری کشور هدف، به تغییر رفتاری و رویکرد سیاسی مجبور شود. نمی‌توان اجبار اقتصادی را از ایجاد بی‌ثباتی مجزا دانست (Marinov, 2005: 566-567).

دموکراسی‌های غربی تحریم‌های اقتصادی را اصلی‌ترین ابزار سیاست خارجی خود برای ایجاد تغییرهای نهادین در کشورهای به اصطلاح «اقتدارگرا» می‌بینند. بیشتر هدف‌های تحریم‌های اقتصادی این کشورها بوده‌اند و براساس مطالعه انجام‌شده، ۸۵ درصد تحریم‌های آمریکا علیه کشورهایی است که مؤسسه خانه آزادی^۱ آن‌ها را «غیرآزاد» یا «تاحدودی آزاد» می‌خواند (Escribà-Folch and Wright, 2010: 336). کشور تحریم‌کننده با اعتقاد به «اقتدارگرا» بودن رژیم هدف تحریم، فرض می‌گیرد که نخست، دولت در آن کشور اهرم و کنترل چشمگیری برای اجرای سیاست‌های ترجیحی خود دارد و تلاش می‌کند در رویارویی با تحریم، منابع عمومی را برای سود و بقای خود هدایت کند. دوم، از آنجا که دولت به واسطه تأمین کالاها و خدمات عمومی در بخش خصوصی نیز حضور معناداری دارد، می‌تواند بهره‌وری شرکت‌های خصوصی و نیز درآمد شهروندان را هم زیر تأثیر (منفی) قرار دهد. سوم، به چالش کشیدن رژیم هدف برای انجام اصلاحات و گذار به دموکراسی به هزینه‌های

اقتصادی بیشتر برای آن می‌انجامد، زیرا در این دوره‌های گذار، بخش عمومی متزلزل شده و اقتصاد به‌عنوان یک نظام دچار کاهش بهره‌وری می‌شود. فشار اقتصادی سبب می‌شود شهروندان، گذار به «دموکراسی» را نسبت به وضعیت کنونی سودمندتر تشخیص دهند و بدین ترتیب، شهروندان غیرعلاقه‌مند گذشته، بیشتر متمایل به شورش علیه وضعیت کنونی می‌شوند (Oechslein, 2014: 25). علاوه بر این، فشار اقتصادی خارجی به‌وسیله کاهش منابع در دسترس رهبری نظام سیاسی، توانایی آن در جلب حمایت به‌ویژه از سوی گروه‌های سیاسی و اجتماعی مهم را مختل می‌کند. تحریم همچنین تلاش می‌کند منابع توانایی و اقتدار دفاعی داخلی و خارجی کشور هدف را مسدود کند. بدین ترتیب، میزان ثروت و منابع مالی مورد نیاز برای حفظ ثبات و بقای کشور، از جمله در نیروهای نظامی و انتظامی را محدود کند (Peksen and Drury, 2010: 243-245).

وقتی مردم یک جامعه در برابر محرومیت و فشار اقتصادی آستانه‌ای دارند و از آن آستانه عبور می‌کنند، فرآیند واگرایی سیاسی به‌سرعت آغاز می‌شود. با تشدید شکاف‌های داخل جامعه به‌وسیله تحریم‌ها، درگیری‌های داخلی تبدیل به سناریوی محتمل می‌شود. جوامعی که پیش از تحریم دچار شکاف هستند یا از ابتدا ناهمگن بوده‌اند، در نتیجه تأثیرهای اقتصادی تحریم‌ها، بیشتر در معرض متلاشی‌شدن قرار دارند. این شکاف‌ها احساس محرومیت را افزایش می‌دهند، به‌ویژه اینکه اگر آن رنج اقتصادی ناشی از تحریم به‌صورت مساوی میان گروه‌های جامعه تقسیم نشده باشد. مردم در نسبت با حاکمیت، هزینه‌های اعتراض‌های سیاسی به نظام و واکنش نهادهای سیاسی مستقر حاکمیت از یک‌سو و امتیازهایی را که می‌توانند از دولت بستانند، از سوی دیگر مقایسه و براساس معادله هزینه‌فایده کنش سیاسی اعتراض‌آمیز انجام می‌دهند. کشور تحریم‌کننده تلاش می‌کند مزایای ناشی از اعتراض‌ها را بالا ببرد و معتبر نشان دهد. معترضان را جسورتر کند و آن‌ها را به این نتیجه برساند که شرکت در فعالیت‌های ضدحکومتی سبب رسیدن به امتیازهای بیشتر می‌شود (Allen, 2008: 920-924).

تحریم در خلأ و به‌صورت مجزا و جزیره‌ای اجرا نمی‌شود و سیاست‌گذاری تک‌متغیره نیست. به بیان دیگر، تحریم و فشار اقتصادی در جریان تحولات مهم دیگری مانند تضعیف اقتصاد کشور هدف یا دخالت احتمالی نظامی خارجی عمل می‌کند (Marinov, 2005: 565). نظام‌های سیاسی مختلف هم به شیوه‌های مختلفی به تحریم‌ها واکنش نشان می‌دهند. برخی بودجه و مخارج دولت را افزایش می‌دهند. برخی برای تضمین تداوم حکمرانی مستقر در برابر تحریم خارجی سرکوب را بالا می‌برند. برخی دیگر نیز تلاش می‌کنند با کاربست تدابیری در

سطح بین‌المللی، روابط اقتصادی خود را به سمت دیگری، برای نمونه از اروپا به آسیا، پیش ببرند (Borszik, 2016: 21-22).

روش پژوهش: فرآیندیابی علی^۱

در این نوشتار برای آزمون فرضیه از روش فرآیندیابی علی بهره می‌گیریم. فرآیندیابی علی روشی است که تلاش می‌کند فرآیند علی مداخله‌گر یعنی زنجیره علی و سازوکار علی میان متغیر یا متغیرهای مستقل و برون‌داد متغیر وابسته را شناسایی و تبیین کند. فرآیندیابی علی نوعی مستندسازی برآیندهای متوالی به‌وسیله بررسی و تحلیل شواهد شناختی منتخب با توجه به پرسش‌ها و فرضیه‌های پژوهش است که هدفش ارزیابی فرضیه و استخراج ارتباط‌هایی است که در قلب فرآیندها به‌عنوان بخشی از عمق هستی‌شناختی غیرقابل مشاهده برآورد می‌شوند، ولی هنوز ردپایی در واقعیت دارند. از نظر فرآیندیابی علی، تبیین‌هایی که فرآیندها را به حساب نمی‌آورند، نمی‌توانند از نمودهای همبسته فراتر روند و ناقص باقی می‌مانند. بنابراین توصیف خوب عناصر فرآیند فرضیه برای اجرای فرآیندیابی علی ضروری به شمار می‌رود. این استنتاج‌های توصیفی هرچند به‌صورت ذاتی علی نیستند، اما وقتی به‌عنوان یک نظام در نظر گرفته می‌شوند و به توالی، نظم‌دهی می‌شوند و میان آن‌ها پیوندهای منطقی برقرار می‌شود، امکان ارائه توصیف‌های متقاعدکننده را فراهم می‌کند (Curini, 2020: 106).

اساس ارائه این توصیف‌ها در روش فرآیندیابی علی، اتکا به سازوکارهایی است که به برون‌دادهای سیاست‌گذاری منجر می‌شوند. از نظر روش‌شناسی، سازوکارها به‌عنوان سازه‌های تحلیلی مشابه به سنخ آرمانی وبری^۲ (مفاهیم انتزاعی) برآورد می‌شوند. بنابراین به‌عنوان یک انتزاع، در پی درک جامع ریشه پدیده سیاسی هستند. در این بستر، سازوکارها متفاوت از فرآیند بوده و به بیانی، عناصر تشکیل‌دهنده فرآیند محسوب می‌شوند که هرکدام در کلیت فرآیند، منطق و کارکرد خاص خود را در توالی رویدادها دارند (Mello and Ostermann, 2023: 408-409).

هستی‌شناسی فرآیندیابی علی، ریشه در نظریه‌های اثبات‌گرایی تبیین علی مانند واقع‌گرایی علی و عمل‌گرایی^۳ دارد. بنابراین بیش از نظریه‌ها بر تبیین تکیه می‌کند. تمرکز این روش بر

1. causal process tracing
2. Weberian ideal type
3. pragmatism

فهم سازوکارهای علی نیز حاکی از نقش محوری تحلیل تبیینی در آن است، هرچند که از نظر شرح‌دهندگان این روش، خود توصیف فرایندها نیز مبنای ضروری تبیین مطلوب به شمار می‌رود. درحالی که در روش‌های کمی مانند تحلیل رگرسیون^۱ بر آثار علی مانند تأثیر میانگین متغیر مستقل بر متغیر وابسته تمرکز می‌کنند، فرآیندیابی علی بر شناسایی سازوکارهای علی متمرکز می‌شود که علت‌ها و آثار را در یک مورد^۲ یا تعداد محدودی از موارد پیوند می‌دهد. به جهت اینکه سازوکارهای علی به شکل مستقیم مشاهده‌پذیر نیستند، نیاز است با شناسایی اثرهای مشاهده‌پذیر، سازوکارهای ویژه دخیل در بروز آن‌ها استخراج شوند.

برای انجام این مهم، فرآیندیابی علی بر نیاز به دست‌آوردن منابع متعدد داده‌ها در مورد تصمیم‌سازی و فرایندهای سیاسی شامل اسناد رسمی، گزارش‌های رسانه‌ای، مصاحبه‌ها، رویدادها و حتی قوم‌نگاری تأکید دارد. تکیه به منابع داده‌ای متعدد برای افزایش اعتماد به سازوکارهای علی فرضیه‌بندی شده و کاهش نتایج سوگیری مهمی دارد. بنابراین به فراخور انواع سازوکارهای علی مورد پرسش، روش‌های تحلیل داده از تحلیل متن تا تحلیل محتوا این امکان را دارند تا در چارچوب راهبرد فرآیندیابی استفاده شوند. در این میان آنچه فرآیندیابی علی را از دیگر روش‌های کیفی مجزا می‌کند، رویکرد ساختاری آن به ارزیابی قطعه‌های مختلفی از شواهد در دسترس است. به بیان دیگر، فرآیندیابی علی از منطق استنباط باینزی^۳ تلویحی پیروی می‌کند که در آن تکه‌های مجزای یک مجموعه داده می‌توانند هرکدام وزن بالاتری به نسبت تأیید یا نقض باورهای نظری پیشینی پژوهشگر داشته باشند (Pickering, 2022: 293-295).

جبر ضدامنیتی تحریم و نزدیکی ادراک براندازی در ایران و روسیه

سیاست خارجی آمریکا از سال ۱۹۷۹ هرچند در چارچوب سیاست مهار عنوان می‌شود، اما تلاشی برای تغییر رژیم از درون در ایران بوده است. این پدیده روندی است که عملکرد مسئولان ارشد آمریکا در کاخ سفید و کنگره، آن را نشان داده است (Sheehan, 2014: 386). از زمانی که آمریکا در دولت بیل کلینتون در دهه ۱۹۹۰ علیه بخش انرژی ایران تحریم‌های ثانویه وضع کرد، راهبرد تغییر رژیم به طور مشخص به وسیله تحریم شروع شده است (Dagres, 2022: 293-295).

1. Regression analysis
2. Case
3. Bayesian inference

33-34: 2013). رویکرد مسئولان ارشد دولت کلبیتون نشان می‌داد که هدف اصلی سیاست آمریکا همچنان تغییر رژیم در ایران است که هرگونه انگیزه‌ای در تهران را برای تغییر شرایط موجود کاهش می‌داد (O'Sullivan, 2010: 11). پس از تصویب قانون ایلسا در سال ۱۹۹۶، کنگره به رئیس‌جمهور اختیار تحریم طرف‌های دیگر را داد که در بخش انرژی ایران سرمایه‌گذاری می‌کردند، اما این موضوع سبب بروز اختلاف میان اروپا و آمریکا شد و سبب شد کلبیتون و رؤسای جمهور بعدی آمریکا برای همه کشورهای ناقض این تحریم به‌جای تحریم آن‌ها معافیت از تحریم صادر کنند (O'Sullivan, 2010: 14). اما این به معنای آزادی عمل غول‌های انرژی غربی و سرمایه‌گذاری‌های گسترده در ایران نبود و آن‌ها بنا به شرایط سیاسی و بین‌المللی حاکم در روابط ایران و آمریکا عمل می‌کردند.

تغییر رژیم از درون، به‌ویژه از زمانی برجسته شد که پس از تغییر رژیم در عراق با زور در سال ۲۰۰۳ و آشکارشدن فعالیت‌های اعلام‌نشده هسته‌ای در این دوره، برخی در دولت بوش خواستار حمله نظامی به ایران شدند. برخی دیگر، گزینه دیپلماسی را برتر دانستند. در این میان، تغییر رژیم از درون به‌شکل گزینه سوم و میانی، میان نیروی نظامی و مذاکره مطرح شد که به معنای حمایت از مخالفان سیاسی نظام ایران بود (Sheehan, 2014: 387). کاندولیزا رایس از کنگره خواست با بودجه ۸۵ میلیون دلاری برای حمایت از گروه‌های طرفدار دموکراسی در ایران موافقت کند. در راستای این درخواست، رایس اعلام کرد که آمریکا برای حمایت از خواسته‌های مردم ایران برای آزادی و دموکراسی در کشورشان فعالیت می‌کند. در نهایت، کنگره ۷۵ میلیون دلار در سال ۲۰۰۶ برای حمایت از برنامه‌های رادیو و تلویزیونی با موضوع ایران، کمک به تحصیل ایرانیان در آمریکا و حمایت از گروه‌های دموکراسی‌خواه داخل اختصاص داد (Sheehan, 2014: 389). بسیاری از نومحافظه‌کاران در دولت بوش به دنبال تغییر رژیم در ایران بودند و در گروه یا رهبری را می‌جستند که پیشگام این طرح باشد. برخی از اعضای دولت بوش فکر می‌کردند که در آینده می‌توانند از سازمان مجاهدین خلق (منافقین) به‌عنوان عوامل ممکن در برابر نظام ایران استفاده کنند (Dagres, 2013: 60-61).

در این دوره، سیاست تغییر رژیم به‌ویژه از سوی «کمیته سیاست‌گذاری ایران» پیگیری می‌شد که آشکارا کمک مادی و حتی کمک‌های مخفی به مخالفان داخل ایران و حمایت از گروه‌های مخالف ایرانی در خارج مانند سازمان مجاهدین خلق را تأیید و دنبال می‌کرد (Sheehan, 2014: 388). افزایش همگرایی بین‌المللی علیه برنامه هسته‌ای ایران و تصویب قطعنامه‌های تحریمی متعدد در شورای امنیت سازمان ملل متحد و در نتیجه، چرخش تدریجی

از تحریم‌های هدفمند به تحریم‌های جامع از سوی آمریکا و اتحادیه اروپا در دوران اوباما، در کنار تقویت تحریم‌های حقوق بشری، سبب شد تهران این اقدام‌ها را به عنوان تلاش برای تغییر رژیم بداند و واکنش به تحریم‌ها را بر این اساس طراحی کند (Borszik, 2016: 21).

هرچند در بهار ۲۰۰۹ اوباما با ارسال پیام ویدئویی نوروژی به صورت روشن گفت که واشینگتن به دنبال تغییر رژیم در این کشور نیست، اما رهبری ایران با تردید به این موضوع نگاه کرد و در سخنرانی ۲۱ مارس ۲۰۰۹ جواب داد که این پیام «دست چدنی در دستکش مخملی است.» در ژوئن ۲۰۰۹ و به دنبال انتخاب دوباره محمود احمدی نژاد و شروع آنچه «جنبش سبز» خوانده می‌شد، مسئولان ایران هدف تحریم‌های واشینگتن را تغییر رژیم در ایران دانستند. رهبری عالی ایران در سخنرانی نوروژی در مارس ۲۰۱۱ گفت که تحریم‌ها می‌خواهند مردم را در برابر نظام قرار دهند (Borszik, 2016: 26).

با وجود تلاش ظاهری اوباما برای گشوده شدن مسیر گفت‌وگو و دیپلماسی با ایران در مورد موضوع‌های تنش‌آفرین، در ابتدای دولتش این نکته مشخص بود که ایالات متحد آمریکا هنوز تغییر رژیم در تهران را در نظر دارد (O'Sullivan, 2010: 11). پس از تصویب قطعنامه ۱۹۲۹ شورای امنیت در ژوئن ۲۰۱۰، اتحادیه اروپا تحریم‌های خود را در حوزه‌های بانکی، بیمه و کشتیرانی، ممنوعیت ویزا و مسدود کردن اموال سپاه پاسداران، به کارگرفتن تدابیری برای جلوگیری از سرمایه‌گذاری در صنایع نفت و گاز ایران و انتقال فناوری را اعلام کرد و به دنبال آن، خزانه‌داری آمریکا هم تحریم‌هایی را بر شرکت‌ها، افراد و واحدهای نقش‌آفرین در برنامه‌های هسته‌ای و موشکی ایران و بخش انرژی ایجاد کرد. استرالیا نیز تحریم‌های دوچندان بر بخش بانکی ایران، خطوط کشتیرانی و شرکت‌های ساخت و ساز ایران در پیش گرفت. کانادا هم سرمایه‌گذاری در نفت و گاز ایران را ممنوع کرد. در نهایت، کنگره آمریکا تحریم‌های گسترده‌ای را در ژوئیه ۲۰۱۰ با عنوان قانون «تحریم‌ها، پاسخ‌گویی و سرمایه‌گذاری نکردن ایران در سال ۲۰۱۰» به امضای اوباما رساند. این قانون کنگره، نقش زیادی در مورد محدودسازی روابط انرژی ایران با خارج در زمینه واردات بنزین و کار مشترک با دیگر کشورها در خارج از ایران داشت. این قانون کنگره این درک را در ایران تقویت کرد که تحریم‌ها متمرکز بر تغییر رژیم و نه از سرگیری مذاکرات در دولت اوباما هستند (O'Sullivan, 2010: 12-14).

این نگرش ایران به سرشت تحریم‌ها، مبتنی بر ارزیابی و آثار مخرب و خطرناک تحریم‌ها در حیات عمومی جامعه ایران و جریان این بازخوردها بر هزینه‌ها و برنامه‌های مالی دولت مستقر بود. برای نمونه، زمانی که از نیمه سال ۲۰۱۰ گول‌های انرژی تصمیم گرفتند فروش

سوخت به ایران را متوقف یا تعلیق کنند، مسئولان عالی ایران نمی‌توانستند هیچ توجیه بین‌المللی و منطقی برای تحریم واردات بنزین ایران بجویند، جز اینکه به این بیندیشند که آمریکا و متحدانش می‌خواهند از وابستگی معنادار ایران به منابع خارجی برای ایجاد ناآرامی‌ها و جرقة دوباره درگیری‌های خیابانی استفاده کنند. تصویب قانون جلوگیری از ایران هسته‌ای از سوی مجلس نمایندگان آمریکا^۱ در روزهای آغاز به کار دولت روحانی، به ایران نشان داد که برخی در غرب علاقه‌مند به تعامل نیستند و در برابر می‌خواهند به وسیله تحریم‌ها بیشترین فشار را وارد کنند تا اقتصاد ایران صرف‌نظر از شخص در قدرت، ضربه ببیند (Dagres, 2013: 51).

در ادامه این سیاست، در کنگره آمریکا لایحه‌هایی مانند «تحریم‌های ایران و حقوق بشر ۲۰۱۳»^۲ ارائه شد که شامل تحریم‌هایی بود که در صورتی رفع می‌شدند که ایران به سوی دولتی آزاد و دموکراتیک حرکت کند. این اقدام در چارچوب راهبرد تغییر رژیم تفسیر می‌شد و نمونه تاریخی دیگری هم داشت. کنگره آمریکا قانون مشابهی را در مورد عراق در سال ۱۹۹۸ با عنوان «قانون آزادسازی عراق»^۳ تصویب کرده بود که در راستای اجرای سیاست تغییر رژیم آمریکا نسبت به عراق با حاکمیت صدام حسین بود (Dagres, 2013: 54). زمانی که ایران در ابتدای ریاست‌جمهوری حسن روحانی در سال ۲۰۱۳ دیپلماسی چندجانبه هسته‌ای با جامعه بین‌المللی را آغاز کرد، کشور با انبوهی از تحریم‌های یک‌جانبه و چندجانبه بین‌المللی روبه‌رو بود که به رهبری خزانه‌داری آمریکا عمل می‌کردند. برجام که فرصت داشت در یک سال پایانی دولت اوباما کارکرد خود را نشان دهد، انتظارات ایران را برآورده نکرد و در این مدت کوتاه، ایران معتقد بود که ساختار تحریم‌ها حفظ شده است و در مشخص‌ترین مورد، رئیس بانک مرکزی ایران در خاک آمریکا دستاوردهای ایران از برجام را «تقریباً هیچ» توصیف کرد (A Conversation with Valiollah Seif..., 2016). در این میان، برجام در آمریکا، اسرائیل و جهان عرب منتقدان سرسختی داشت. کسانی که معتقد بودند این توافق سبب تحدید و مهار برنامه هسته‌ای ایران نشده است. آمریکا باید از آن خارج شود و بر ایران تحریم‌های حداکثری به کار گیرد. این گفتمان که با پیروزی دونالد ترامپ در انتخابات ریاست‌جمهوری آمریکا توانست بر کاخ سفید حاکم شود، سیاست جدیدی را نسبت به ایران در پیش گرفت که بیش

1. Nuclear Iran Prevention Act

2. Iran Sanctions and Human Rights Act of 2013 (ISHRA)

3. Iraq Liberation Act

از هر زمان دیگری، آشکارا پیگیری تغییر رژیم جمهوری اسلامی در ایران و براندازی آن را به نمایش گذاشت (Crowley, 2020).

در این زمان، نظریه پردازان آمریکایی معتقد بودند که دورنمای تغییر رفتار در ایران وجود ندارد و تنها گزینه پیش روی آمریکا پیگیری تغییر رژیم در ایران است. یعنی انجام هرکاری برای تضعیف حاکمیت و تقویت مخالفان داخلی. این گروه از استراتژیست ها باور داشتند که جمهوری اسلامی در بن بست قرار دارد و با مردمی روبه روست که ترسشان ریخته و هر روز برای رویارویی با نیروهای امنیتی دولت در ایران در خیابان ها مشتاق تر می شوند (Edelman and Takeyh, 2020). با انباشت و تحکیم پیوسته ساختار و حجم تحریم های ایران، تصمیم گیران روسیه به تدریج به اشتراک ادراک با نخبگان ایرانی تمایل یافتند و آشکارا روایت ایران از هدف تغییر رژیم تحریم ها را درست دانستند. از نظر روسیه، تحریم های یک جانبه که جدا از شورای امنیت به کار گرفته می شوند، به طور کلی نتیجه ای نداشته و این حجم از تحریم ها برای تغییر رژیم در تهران است. همچنین روسیه اعلام کرد که نظر به تجربه لیبی و نقض حقوق بین الملل با انجام عملیات مشترک در این کشور، به طور قطع به سیاست تحریم از این نوع علیه ایران با هدف تغییر رژیم نخواهد پیوست (Interview of S.A. Ryabkov..., 2012). همچنین در سطح سازمان های بین المللی و به طور مشخص شورای امنیت، روسیه هدف تحریم های آمریکا را تغییر رژیم در ایران یا ایجاد شرایطی دانست که ایران توانایی تداوم حیات داخلی را نداشته باشد (Morello, 2020).

با شکل گیری بحران اوکراین در سال ۲۰۱۴ و آغاز روند وضع تحریم های غربی علیه روسیه، رهبران کرملین در همان ابتدا همین ارزیابی و نگرش را در مورد تحریم های روسیه نیز به کار گرفتند و استدلال کردند که تحریم های غربی نه برای تغییر سیاست ها و رفتارهای روسیه، بلکه برای تغییر رژیم در این کشور طراحی شده اند. در این دوره، سقوط قیمت نفت و انباشت تحریم های ضدروسی کاهش شدید ارزش روبل و چالش های مالی را به بار آورد. بنابراین تهدید ناشی از اعتراض های داخلی با قابلیت به چالش کشیدن بقای رژیم سیاسی، به عنصر حیاتی منافع امنیتی روسیه تبدیل شد. رهبری روسیه توجه و منابع ویژه ای را برای جلوگیری از اعتراض های گسترده یا انقلاب رنگی در درون روسیه اختصاص داد. از دید رهبران روسیه، امکان شکل گیری اعتراض ها در درون روسیه وجود دارد، ولی در چارچوب گفتمان و راهبرد دولتی و رسمی روسی، تغییر رژیم ناشی از اعتراض های مسائل برگرفته از دولت های خارجی متخاصم است (Martini and Others, 2023: 112; 128).

احساس ناامنی و ترس از براندازی به وسیله غرب در عصر شوروی سبب شد «نظریه ضدانقلاب» تدوین شود. یوری آندروپف به عنوان رئیس کاگب و رهبر شوروی یکی از اصلی ترین طرفداران این نظریه بود. از سال ۲۰۰۳ به بعد دولت روسیه این نظریه را به «نظریه انقلاب رنگی» در مورد براندازی غربی تبدیل کرد تا تحولات جمهوری های اتحاد شوروی، خاورمیانه و شمال آفریقا را در قرن بیست و یکم تبیین کند. ژنرال والرئ گراسیمف، رئیس ستاد مشترک نیروهای مسلح روسیه و وزارت دفاع روسیه طرفداران اصلی این نظریه در روسیه هستند. هر دو نظریه سیاست های دموکراتیک سازی غرب را پوششی برای تلاش های براندازی می دانند. پس از اعتراض های سال ۲۰۱۱ در روسیه، پوتین، وزیر امور خارجه آمریکا را به همکاری با مخالفان متهم کرد که با حمایت وزارت خارجه آمریکا تلاش فعالانه ای را برای شروع اعتراض ها آغاز کرده اند. پس از پوتین، گراسیمف استدلال کرد که سرشت جنگ در حال تغییر به «استفاده گسترده از سازوکارهای اقتصادی، اطلاعاتی، انسانی و دیگر تدابیر غیرنظامی و اجرای آن ها با بهره گرفتن از برتری ظرفیت اعتراض مردم است.» از نظر او، انقلاب های رنگی نشان می دهد که یک دولت به طور کامل بالنده، می تواند قربانی دخالت خارجی به وسیله ابزارهای غربی شود و در آشوب، فاجعه انسانی و جنگ داخلی فرو رود (DeBenedictis, 2022: 17-28).

از این رو تحریم ها تهدیدی مشترک علیه ثبات سیاسی ایران و روسیه برآورد می شوند که مسیر توسعه اقتصادی را می بندد و مسیر ناآرامی اجتماعی را هموار می کند. پیوند و ارتباط روشنی میان تحریم ها و تغییر رژیم وجود دارد، به شکلی که تحریم ها به ناآرامی اجتماعی و خشونت سیاسی منجر می شوند. بنابراین نظام های سیاسی مستقر زیر فشار تحریم ها ناتوان از انجام مسئولیت ها و وظایف می شود. این جنبه و سازوکار تحریمی برای روسیه و ایران نمایانگر تهدیدی وجودی است که خود را در اعتراض ها و ناآرامی های داخلی در ایران و روسیه نشان می دهد. به گفته سفیر ایران در روسیه، تحریم ها تهدید مشترکی علیه روسیه و ایران هستند (Divsallar, 2019: 8-9).

تنظیم ساختار پیوندهای اقتصادی ایران و روسیه و اصل حفاظت از ثبات سیاسی

تصمیم گیران و دست اندرکاران دولتی ایران و روسیه به این درک رسیده اند که تحریم با متزلزل کردن ستون های اقتصادی و ثبات سیاسی به وسیله کاهش منابع و امکانات در دسترس دولت ها، بروز و گسترش نارضایتی در بدنه اجتماعی دو کشور را به دنبال می آورد و امکان

پایداری در برابر خواسته‌ها و مطالبات کشورهای تحریم‌کننده را تنزل می‌بخشد. ایران و روسیه در حوزه امنیتی و دفاعی، بالاترین سطح تبادل و همکاری را دارند، اما دو کشور این ابزار را برای پاسخ‌گویی به پیامدهای جبر ضدامنیتی تحریم‌ها متناسب و مناسب تشخیص نداده و برای بی‌اثرکردن این برآیند، ایجاد ساختار همکاری‌های اقتصادی بر مبنای پوشش نقاط آسیب‌پذیر راهبردی در برابر تحریم‌ها را در پیش گرفته‌اند. بنیان این ساختار راهبردی، حفاظت از موجودیت و کارکردهای عمومی دولت در ایران و روسیه است که به‌عنوان واحد محوری پاسخ‌گویی به الزام‌های ملی آن‌ها عمل می‌کند. ضلع نخست این ساختار برای ایران و روسیه، حفظ رابطه میان تضمین منابع بودجه و تأمین مخارج عمومی کشور با تداوم درآمدهای صادرات انرژی است. اروپا و آمریکا با تحریم تدریجی انرژی روسیه در سطح‌های گوناگون تجاری، فناوری و بازاری، بودجه‌ریزی روسیه را نیز مانند ایران هدف فرسایش قرار داده‌اند. با شروع تحریم‌های انرژی روسیه، ایران بخشی از ناوگان کشتیرانی نامتقارن صادرات نفت خود را به حمل نفت روسیه اختصاص داده است تا بتواند با تحریم‌های گروه هفت که برای محدودکردن درآمدهای نفتی کرملین وضع شده‌اند مقابله کند (Jungman and Roth, 2024).

بخش زیادی از ناوگان موسوم به «ناوگان ارواح»، نفت ایران و روسیه را جابه‌جا می‌کنند و تلاش‌های بین‌المللی غربی برای مقابله با این پدیده در سازمان‌های بین‌المللی و دیپلماسی چندجانبه به‌دلیل محدودیت‌های حقوقی و سیاسی نتوانسته است اثر آشکاری داشته باشد. ایران با این استدلال که «کشتی‌های تاریک یا غیرقانونی» در حقوق بین‌الملل تعریف نشده‌اند، با قطعنامه‌های سازمان‌های بین‌المللی مانند سازمان دریانوردی بین‌المللی که به‌دنبال متعهدکردن کشورها برای مقابله و اقدام علیه این‌گونه کشتی‌ها هستند مخالفت کرده است (Braw, 2024). روسیه با شیوه‌ها و تجربه انبوه ایران توانست به سیستم صادرات نفت تحریمی به چین پیوندد که تهران و پکن در سال‌های گذشته آن را ایجاد کرده و توسعه داده‌اند. این سیستم بدون نقش‌آفرینی بانک‌ها و خدمات مالی و دریایی غربی کار می‌کند. این درآمدهای نفتی ناشی از بازارهای چین، اقتصادهای ایران و روسیه را حفظ و تحریم‌های غربی را تضعیف می‌کند و اجازه بازرسی و بررسی‌های اجرایی به‌منظور تحریم‌های دوچندان را به قدرت‌های غربی نمی‌دهد (Donovan and Nikoladze, 2024). حفظ و افزایش ورود ارزهای نفتی به بازار ارزی روسیه، مکمل تدابیر دیگری مانند افزایش نرخ بهره است که از سوی دولت این کشور برای حفظ ارزش پول ملی و مهار تورم پیگیری می‌شود (رسولی‌نژاد و اخوان، ۱۴۰۲: ۱۴۱).

ضلع دوم، حفاظت از فضای ژئوپلیتیکی تجارت نفت از سوی ایران و روسیه با تضمین

فضای ژئواکونومیکی ضروری برای توسعه تجارت و حمل و نقل همراه شده است. با شروع جنگ اوکراین، غرب به تدریج روسیه را در امتداد تحریم‌های راه‌گذری ایران تعریف کرد و توجه و اتکا به راه‌گذرهای معطوف به روسیه را به کمترین میزان رساند تا ضریب تحریم‌پذیری آن را افزایش دهد. ایران و روسیه با توجه به محسوب‌بودن دریای خزر به‌عنوان هارتلند راه‌گذرهای اوراسیا و نقش آن در جلوگیری از حصار راه‌گذرهای مورد حمایت آمریکا و اروپا که از خلیج فارس تا دریای مدیترانه و سیاه تا دریای خزر را دربرمی‌گیرد و در ابتکارهایی مانند راه‌گذر میانی تجسم می‌یابد، به این درک رسیدند که بی‌تردید راه‌گذرهای شمال‌جنوب و شرق‌غرب تأمین‌کننده منافع تجاری و اقتصادی دوطرف، باید در مسیر سرمایه‌گذاری و کاربری ملموس قرار گیرد، تا راه‌گذرهای رقیب در قالب ابزار تحریم‌گری ژئواکونومیک غربی عینیت نیابند و به‌عنوان بسترهای کنترل اجرای تحریم‌ها و مجازات ناقضان تحریم عمل نکنند. هدف ایران و روسیه، حفاظت از پیوندهای بازرگانی و تجاری از دخالت و نفوذ غرب و همچنین پرورش زنجیره‌های ارزش مقاوم در برابر تحریم است که از دریای آزوف تا بندرهای ایران در دریای خزر و اقیانوس هند را دربرمی‌گیرد. دو کشور تلاش می‌کنند با یک سرمایه‌گذاری ۲۵ میلیارد دلاری، محل‌های نفوذ هرگونه آسیب به این راه‌گذر را ببندند و تجارتی امن و بدون اختلال از کالاهای در تحریم تا حتی تسلیحات را انجام دهند (Tirone and Motevalli, 2022).

پیش از جنگ اوکراین، تحریم‌های ایران مانعی برای روسیه برای سرمایه‌گذاری در این راه‌گذر بود و روسیه نگاه راهبردی به آن نداشت. پس از رویارویی روسیه با تحریم‌های غرب، راهبرد روسیه تغییر و این کشور برای خنثی کردن پیامدهای امنیتی تحریم‌های غرب، رفع موانع لجستیکی این راه‌گذر را ضروری می‌داند (Geranmayeh and Grajewski, 2023). روسیه به دلیل فشارهای تحریمی غرب، در حوزه خزر، امنیت اقتصادی را بر امنیت سخت برتر می‌داند و بر مبنای نیاز به شریکان و مسیرهای رویارویی با تحریم و تقویت تجارت خود عمل می‌کند و این منطقه را مجرای اتصال خود با محور ایران می‌داند (Waal, 2024). واردات کالاهای اساسی و مصرفی مهم و ماشین‌آلات ضروری و در برابر، صادرات منابع طبیعی روسیه از این راه‌گذر با نقش‌آفرینی ایران، برای دولت روسیه موضوعی حیاتی است تا به شهروندان روس نشان دهد که دولت همچنان توانایی حفظ استانداردهای زندگی حتی در جریان یک جنگ را دارد (Nechepurenko, 2024). تلاش برای حفظ این شریان‌های ژئواکونومیک از مسیر ایران را می‌توان در چارچوب مفهوم «نگرش شرقی» در مکتب ژئوپلیتیک روسی تفسیر

کرد. در این چارچوب، روسیه هم‌زمان با تلاش برای گسترش روابط با قدرت‌های آسیایی با عنوان «محور شرق» در زمان بحران و تنش با قدرت‌های غربی، هشدارهایی مانند وابستگی به شرق را هم موردنظر قرار می‌دهد (کرمی و سورتچی، ۱۴۰۲: ۳۲۲).

ضلع سوم این ساختار، خارج کردن تراکنش‌های مالی و روابط اقتصادی از پلتفرم‌های غربی و کاهش قدرت آسیب‌افزایی دلار است. روسیه به‌ویژه پس از بروز بحران اوکراین و شروع تحریم‌های مالی غرب، دلارزدایی را به عنوان گامی مهم برای تقویت حاکمیت مالی و اقتصادی خود در پیش گرفت. دولت روسیه برای اینکه بتواند در برابر فشارهای آمریکا کارویژه‌های خود را انجام دهد و تداوم بخشد، رویکرد چندوجهی مبتنی بر تغییر ساختار ذخایر بین‌المللی، تسویه‌های تجاری با ارزهای غیر دلار و ایجاد زیرساخت مالی غیرغربی را به کار گرفت که به‌روشنی ریشه در ملاحظه‌های امنیتی و ژئوپلیتیکی داشت.

راهبرد دلارزدایی و انحصارزدایی از سیستم مالی غرب برای روسیه در دوران دولت ترامپ که راهبرد تغییر نظام در ایران را دنبال می‌کرد، با وضع قانون تحریم‌های کاتسا شدت بیشتری گرفت. زمانی که آمریکا شرکت‌های الیگارش و میلیارد روس اولگ دریپاسکا را تحریم کرد و ناشی از این موضوع، بازارهای آلومینیوم متلاطم شد. پوتین از آمریکا به‌دلیل تبدیل دلار و نظام مالی به یک سلاح، انتقاد و اعلام کرد که اعتماد به این دو مؤلفه در حال تضعیف شدن است. پس از جنگ اوکراین، روسیه راهبرد دلارزدایی را در چارچوب الزام امنیتی‌سازی همه حوزه‌های مالی، به راهبرد روسی‌سازی تغییر داد و تقویت ارزش روبل را به‌عنوان ضرورت حیاتی ژئواکونومیک در دستور کار قرار داد. این راهبرد به‌عنوان عمل سیاسی، در جهت کمینه‌کردن خطرپذیری تحریم‌هایی از نوع ایران بود که پول و درآمدهای نفتی آن در حساب‌های تضمینی بسته می‌شد (Shagina, 2022).

روسیه همچنین توانست سیستم پیام‌رسانی مالی بومی به نام اس‌پی‌اف‌اس را طراحی و جایگزین سوئیفت کند. اکنون نه‌تنها همه تراکنش‌های مالی داخلی روسیه در آن انجام می‌شود، بلکه به‌دلیل افزایش سطح تجارت با ایران، با سیستم بومی آنالوگ ایران (سپام)^۱ هم ترکیب شده است تا دو کشور بتوانند تراکنش‌های مالی خود را مستقیم و با ارزش‌های ملی خود انجام دهند. این راهبرد در سطح کلان، بخشی از هدف رسیدن به حاکمیت فناورانه و کنترل بر

^۱ سپام مخفف عبارت «سامانه پیام‌رسانی مالی الکترونیکی» است این سامانه ارتباط الکترونیکی بانک‌های ایرانی را با سایر بانک‌های جهان برقرار می‌کند.

فضای اطلاعاتی داخلی محسوب می‌شود تا اتکای خطرناک به فناوری غربی را کاهش دهد (Rodeheffer, 2024). پیوند سیستم‌های بانکی به یکدیگر، به تهران و مسکو این امکان را می‌دهد تا تجربه‌های ملی خود در مقابله با برنامه‌های تحریمی متفاوت، اما به‌عنوان تهدیدی مشترک را به اشتراک بگذارند و در کنار تحکیم «مشارکت دفاعی همه‌جانبه»، پیوندهای مالی را در خارج از سوئیفت انسجام بخشند (Engelbrecht, 2023). جنگ اوکراین، تسهیلگری مهم بود که روس‌ها را ترغیب کرد تا روابط اقتصادی با ایران را از دیدگاه جدیدی بنگرند و در جهت رفع موانع سنتی مانند نبود زیرساخت‌های مالی و حمل‌ونقلی یا رویکرد رقابتی در برخی حوزه‌ها مانند انرژی گام بردارند (سلیمانی پورلک، ۱۴۰۲: ۱۸۸).

بر مبنای این سه ضلع بنیادین، کارکرد اصلی ساختار کلان همکاری‌های اقتصادی ایران و روسیه، نتیجه‌بخشی پیوندهای غیرنظامی در جهت تداوم کارکردهای حاکمیتی نهاد دولت است تا میزان انعطاف‌پذیری سیستم‌های حکمرانی آن‌ها در برابر حربه تحریم، به‌ویژه تحریم‌های ثانویه ارتقا یابد. این نتیجه برای ساختارهای تحریمگر غربی به موضوعی نگران‌کننده در ساختار و منطق تحریمگری تبدیل شده است. از نظر آنان، پیامدها و برآیندهای میان‌مدت و بلندمدت هم‌افزایی اقتصادی ایران و روسیه، سبب کم‌اثرشدن تحریم به‌عنوان حربه اجبارآمیز غیرنظامی می‌شود و با مرور زمان، فرسایش گزینه تحریم برای آمریکا در هزینه‌افزایی برای بازیگران ناهم‌سو را به‌دنبال می‌آورد. یکی از نمونه‌های مهم این موضوع، ازمیان‌رفتن امکان تحریم فعالیت بازیگران اقتصادی خصوصی روسیه در ایران است که سبب شده است روسیه به بزرگ‌ترین سرمایه‌گذار خارجی در ایران تبدیل شود. از سوی دیگر، غول‌های انرژی دولتی روسیه طرف قراردادهای کلان ایران برای توسعه میدان‌های نفت‌وگاز آن باشند (Stroul, 2024).

نتیجه

با وجود اینکه ایران و روسیه اقتصادهای متکی به درآمدهای نفتی دارند و دو اقتصاد مکمل محسوب نمی‌شوند، محرومیت‌های مشترک راهبردی ناشی از آسیب‌های تحریمی، بر ثبات سیاسی و امنیتی آن‌ها آثار مشابهی می‌گذارد. بنابراین اراده دوطرف برای پوشش و رفع این آثار، ارزش‌افزوده‌ای مشترک ایجاد می‌کند که لزوماً به معنی گسترش همه‌جانبه روابط اقتصادی یا جهش آمارهای تجاری نیست. این همکاری به یک معنا، تولید و ایجاد بدیل‌هایی برای محرومیت‌های غربی در نگاه و نظر شهروندان دو کشور است تا نشان دهند که دولت هم‌زمان

با پیشبرد راهبرد ژئوپلیتیکی متقابل با غرب، این توان را دارد تا با اتکا به شریکان و متحدان جدید، آثار راهبردی محرومیت‌ها و تحریم‌ها را جبران کند و ساختارهای به مراتب پایدارتر برای نمونه‌های غربی ایجاد کند. منطق این نگاه شکل‌دادن به عناصر عینی و ملموس ضدروایت در برابر روایت تحریمی غرب است که از دیدگاه خود، ایران و روسیه را بازیگران بی‌ثبات‌کننده نظم بین‌المللی و پیروی آن، مستحق تحریم و فروپاشی اقتصادی و سیاسی ترسیم می‌کند.

روسیه تاکنون مورد تحریم‌های ثانویه گسترده اقتصادی و مالی آمریکا و اروپا قرار نگرفته است؛ بنابراین همچنان فضای گسترده‌ای، به‌ویژه در آسیا برای پیگیری سیاست‌هایی مانند متنوع کردن واردات و صادرات خود یا جایگزینی واردات دارد. با این حال مسکو براساس سناریوهای بدبینانه سیاست‌گذاری می‌کند و روابط خود با قدرت‌های آسیایی را بر مبنای اصل غرب‌زدایی مالی و اقتصادی پیش می‌برد. این کشور زنجیره‌های تأمین مخفی، به‌ویژه برای پشتیبانی از برنامه‌های دفاعی و نظامی را دنبال می‌کند که نیازمند حضور و نقش‌آفرینی مؤثر ایران و شبکه‌های ضدتحریم آن هستند. نگاه روسیه به ایران از دیدگاه شریک امنیتی چندوجهی، در این حوزه برای کرملین اهمیت زیادی پیدا کرده است. پوتین در ساختار قدرت روسیه چهره‌های آگاه به اهمیت نقش ایران در تفکر امنیتی، ژئوپلیتیکی و ژئواکونومیک روسیه را در پست‌های حساس و تعیین‌کننده قرار می‌دهد تا با بهره‌گرفتن از درس‌ها و تجربه‌های ایران، ضریب خطا یا ناکامی تصمیم‌های روس‌ها را در این ساختار به کمترین میزان برسانند و پایداری ساختار حفظ شود.

این همگرایی^۱ در خنثی کردن آثار ضدامنیتی تحریم، ارتباط مستقیمی با توان راهبردی دو کشور در تحولات ژئوپلیتیکی عمیق پیرامونی دارد که آمریکا و متحدان اروپایی آن، دیگر بازیگران مهم و اثرگذار این صحنه‌های سرنوشت‌ساز هستند. ائتلاف غرب تلاش می‌کند اجازه همبستگی مثبت میان کنشگری ژئوپلیتیکی ایران و روسیه از یک‌سو و قدرت‌سازی و رضایت داخلی از سوی دیگر را به آن‌ها ندهد. برعکس، به تناسب افزایش این کنشگری خارجی، شرایط و ثبات داخلی دو کشور را با تضعیف شاخص‌های اقتصادی به چالش بکشد. هرچند این واقعیت وجود دارد که ایران و روسیه در هم‌آوردی ژئوپلیتیکی با بازیگران غربی، هم‌پوشانی کامل منافع ندارند. دو کشور در برخی موارد هدف‌های متفاوتی را پیگیری می‌کنند،

اما جلوگیری از فروپاشی و فرسایش تدریجی بنیان‌های حیاتی بقای ملی زیر فشارهای مالی و اقتصادی منطقه‌ای و بین‌المللی به لایه اساسی هم‌راستایی امنیتی این دو کشور تبدیل شده است که برای تحقق یافتن الزاماً نیازمند تشکیل ائتلاف یا اتحاد همه‌جانبه نیست.

منابع

فارسی

رسولی نژاد، احسان و علی اخوان (۱۴۰۲)، «بازاندیشی تاب‌آوری اقتصادی روسیه در برابر تحریم‌های غرب: الگو و درس‌هایی برای اقتصاد ایران»، **مطالعات اوراسیای مرکزی**، دوره ۱۶، شماره ۲، ۱۲۵-۱۴۸، (doi: 10.22059/jcep.2024.358211.450143).

سلیمانی پورلک، فاطمه (۱۴۰۲)، «الگوی رفتاری ایران در برابر جنگ اوکراین، از سیاست خارجی موازنه‌گرا تا سیاست خارجی متوازن»، **مطالعات اوراسیای مرکزی**، دوره ۱۶، شماره ۲، ۱۷۵-۲۰۰، (doi: 10.22059/jcep.2024.367746.450176).

کرمی، جهانگیر و محمدرضا سورتچی (۱۴۰۲)، «رقابت راهبردی روسیه و آمریکا: ابعاد و پیامدهای بین‌المللی»، **مطالعات اوراسیای مرکزی**، دوره ۱۶، شماره ۱، ۳۱۷-۲۹۵، (doi: 10.22059/jcep.2023.349654.450104).

English

A Conversation with Valiollah Seif on the Future of the Iranian Economy (2016), **Council on Foreign Relations**, April 15. Available at: <https://www.cfr.org/event/conversation-valiollah-seif-future-iranian-economy>, (Accessed on: 29/8/2022).

Allen, Susan Hannah (2008), "The Domestic Political Costs of Economic Sanctions", **Journal of Conflict Resolution**, Vol. 52, No. 6, pp. 916-944, (doi: 10.1177/0022002708325044).

Borszik, Oliver (2016), "International Sanctions against Iran and Tehran's Responses: Political Effects on the Targeted Regime", **Contemporary Politics**, Vol. 22, No. 1, pp. 20-39, (doi:10.1080/13569775.2015.1112951).

Braw, Elisabeth (2024), "Russia's Growing Dark Fleet: Risks for the Global Maritime Order", **Atlantic Council**, 11 January, Available at: <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/issue-brief/russias-growing-dark-fleet-risks-for-the-global-maritime-order/>, (Accessed on: 10/8/2024).

- Crowley, Michael (2020), "Trump, Like Obama, Seeks Change in Iran. But He Differs in How to Do It", **New York Times**, 14 January, Available at: <https://www.nytimes.com/2020/01/14/us/politics/trump-iran-strategy.html>, (Accessed on: 13/10/2022).
- Curini, Luigi (2020), **The SAGE Handbook of Research Methods in Political Science and International Relations**, London: Sage.
- Dagres, Holly (2013), **Do US Sanctions Change the Regime? A Critical Analysis of Sanctions on Iran**, Cairo: The American University in Cairo.
- DeBenedictis, Kent (2022), **Russian 'Hybrid Warfare' and the Annexation of Crimea: The Modern Application of Soviet Political Warfare**, London: Bloomsbury Publishing.
- Divsallar, Abdolrasool (2019), "The Pillars of Iranian-Russian Security Convergence", **The International Spectator**, Vol. 54, No. 3, pp. 107-122, (doi: 10.1080/03932729.2019.1586147).
- Donovan, Kimberly, and Maia Nikoladze (2024), "The Axis of Evasion: Behind China's Oil Trade with Iran and Russia", **Atlantic Council**, 28 March, Available at :https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/the-axis-of-evasion-behind-chinas-oil-trade-with-iran-and-russia/?mkt_tok=NjU5LVdaWC0wNzUAAAGSJiiWCLHIRDcIYcgclME9rommJS90-Joqmf7C8gbm-ngul2hnwYT8mkp3rs_vC_xVpH7HjzBD1cMn40QErSXcvQP04j6_Uku9AAv2rtjig4vBZw, (Accessed on: 10/8/2024).
- Edelman, Eric and Ray Takeyh (2020), "The Next Iranian Revolution: Why Washington Should Seek Regime Change in Tehran", **Foreign Affairs**, 13 April, Available at: <https://www.foreignaffairs.com/articles/middle-east/2020-04-13/next-iranian-revolution>, (Accessed on: 30/8/2022).
- Engelbrecht, Cora (2023), "Iran and Russia Move Toward Linking Their Banking Systems, Helping Both Withstand Western Sanctions", **New York Times**, 31 January, Available at: <https://www.nytimes.com/2023/01/31/world/europe/iran-russia-banks.html>, (Accessed on: 10/8/2024).
- Escribà-Folch, Abel and Joseph Wright (2010), "Dealing with Tyranny: International Sanctions and the Survival of Authoritarian Rulers", **International Studies Quarterly**, Vol. 54, No. 2, pp. 335-359, (doi: 10.1111/j.1468-2478.2010.00590.x).
- Geranmayeh, Ellie, and Nicole Grajewski (2023), "Alone Together: How the War in Ukraine Shapes the Russian-Iranian Relationship", **European Council on Foreign Relations**, 6 September, Available at:

<https://ecfr.eu/publication/alone-together-how-the-war-in-ukraine-shapes-the-russian-iranian-relationship/#forced-economic-marriage>, (Accessed on: 10/8/2024).

- Interview of S. A. Ryabkov, Deputy Minister of Foreign Affairs of Russia, to V. Orlov, Head Editor of Security Index Journal, *Sanctions against Iran: Depleted Resources* (2012), **The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation**, 15 February, Available at: https://mid.ru/en/foreign_policy/news/1667243/, (Accessed on: 10/8/2024)
- Jungman, Claire, and Daniel Roth (2024), "The Switch List: Tankers Shift from Carrying Iranian Oil to Russian Oil", **United Against Nuclear Iran**, 31 January, Available at: <https://www.unitedagainstnucleariran.com/blog/switch-list-tankers-shift-from-carrying-iranian-oil-to-russian-oil>, (Accessed on: 10/8/2024).
- Marinov, Nikolay (2005), "Do Economic Sanctions Destabilize Country Leaders?", **American Journal of Political Science**, Vol. 49, No. 3, pp. 564-576, (doi: 10.1111/j.1540-5907.2005.00142.x).
- Martini, Jeffrey, Andrew Radin, Alyssa Demus, Krystyna Marcinek, Dara Massicot, Katherine Pfrommer, Ashley L. Rhoades, Chandler Sachs, Karen M. Sudkamp, and David E. Thaler (2023), "Deterring Russia and Iran: Improving Effectiveness and Finding Efficiencies", **RAND**, 17 August, Available at: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RRA971-1.html, (Accessed on: 10/8/2024).
- Mello, Patrick A. and Falk Ostermann (2023), **Routledge Handbook of Foreign Policy Analysis Methods**, Oxfordshire: Routledge.
- Morello, Carol (2020), "U.S. Finds Little Support for Extending Arms Embargo Against Iran", **Washington Post**, 30 June, Available at: https://www.washingtonpost.com/national-security/us-finds-little-support-for-extending-arms-embargo-against-iran/2020/06/30/073e3666-bb08-11ea-86d5-3b9b3863273b_story.html, (Accessed on: 10/8/2024).
- Nechepurenko, Ivan (2024), "From Moscow to Mumbai: Russia Pivots South for Trade", **New York Times**, 13 March, Available at: <https://www.nytimes.com/2024/03/13/world/europe/russia-trade-economy-ukraine.html>, (Accessed on: 10/8/2024).
- O'Sullivan, Meghan L. (2010), "Iran and the Great Sanctions Debate", **The Washington Quarterly**, Vol. 33, No. 4, pp. 7-21, (doi: 10.1080/0163660X.2010.516638).
- Oechslin, Manuel (2014), "Targeting Autocrats: Economic Sanctions and Regime Change", **European Journal of Political Economy**, Vol. 36, No. pp. 24-40,

- (doi:10.1016/j.ejpoleco.2014.07.003).
- Peksen, Dursun and A Cooper Drury (2010), "Coercive or Corrosive: The Negative Impact of Economic Sanctions on Democracy", **International Interactions**, Vol. 36, No. 3, pp. 240-264, (doi:10.1080/03050629.2010.502436).
- Pickering, Jonathan (2022), **Process Tracing**, Research Methods in Deliberative Democracy, 292-306, Oxford University Press.
- Rodeheffer, Luke (2024), "Russia Builds Alternative to SWIFT as Part of Digital Sovereignty Push", **Jamestown**, 5 January, Available at: <https://jamestown.org/program/russia-builds-alternative-to-swift-as-part-of-digital-sovereignty-push/>, (Accessed on: 10/8/2024).
- Shagina, Maria (2022), "Western Financial Warfare and Russia's De-Dollarization Strategy", **Finnish Institute of International Affairs**, 1 May, Available at: https://www.fiia.fi/wp-content/uploads/2022/05/bp339_western-financial-warfare-and-russias-de-dollarization-strategy.pdf, (Accessed on: 10/8/2024)
- Sheehan, Ivan Sascha (2014), "What Is 'Regime Change from Within?' Unpacking the Concept in the Context of Iran", **Digest of Middle East Studies**, Vol. 23, No. 2, pp. 385-403, (doi: 10.1111/dome.12055).
- Stroul, Dana (2024), "Russian-Iranian Cooperation and Threats to U.S. Interests", **Washington Institute**, 17 April, Available at: <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/russian-iranian-cooperation-and-threats-us-interests>, (Accessed on: 10/8/2024).
- Tirone, Jonathan and Golnar Motevalli (2022), "Russia and Iran Are Building a Trade Route That Defies Sanctions", **Bloomberg**, 21 December, Available at: <https://www.bloomberg.com/graphics/2022-russia-iran-trade-corridor/>, (Accessed on: 01/08/2024).
- Waal, Thomas de (2024), "Putin's Hidden Game in the South Caucasus", **Foreign Affairs**, 3 June, Available at: <https://www.foreignaffairs.com/azerbaijan/putins-hidden-game-south-caucasus>, (Accessed on: 10/8/2024).